

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МАШИННО-ТРАКТОРНИХ СТАНЦІЙ

Герук С.М., Сукманюк О.М.

В 30 роках минулого століття основною формою виробничо-технічного обслуговування колгоспів були машинно-тракторні станції. Ці державні підприємства на перших етапах колгоспного будівництва були найбільш доцільною формою суспільно-технічної допомоги колгоспам.

Одним із перших, хто почав створювати МТС, був радгосп імені Тараса Шевченка (Одеська обл., УРСР). Цей радгосп в 1927 створив тракторний загін у складі 10 тракторів для виробничого обслуговування навколишніх переселенських господарств. Перший же рік роботи тракторного загону увінчався чудовими успіхами. Про це красномовно розповіли самі селяни, що користувалися послугами радгоспу. У своєму листі, опублікованому в газеті «Вісті» від 22 XI 1927 р., вони писали: «Після тієї роботи тракторів, яку ми бачили, не хочемо більше вести бідняцьке дрібне господарство, а вирішили організувати колективне тракторне господарство, в якому не буде окремих селянських клаптиків посівів. Організацію для нас тракторного господарства узяв вже на себе радгосп ім. Тараса Шевченка, з яким ми уклали договір». У 1928 р. на базі тракторної колонії, організованої при радгоспі імені Тараса Шевченка, була створена перша машинно-тракторна станція.

В 1929 році був створений Всесоюзний центр машинно-тракторних станцій – «Трактороцентр», покликаний сприяти перетворенню селянських господарств в крупні колективні механізовані господарства. З цієї миті будівництво МТС набуло планомірного характеру і йшло виключно високими темпами. До весни 1930 р. в системі «Трактороцентра» було створено 158 МТС, які обслуговували 11,6 тис. колгоспів з площею посіву 10,4 млн. га (27,4% всієї посівної площі колгоспів).

Разом з МТС системи «Трактороцентра» в червні 1930 р. було 479 кооперативних МТС і тракторних колон. МТС того часу відрізнялися від тракторних колон тільки в організаційному відношенні і більшою технічною осначеністю. У вересні 1930 р. за рішенням ЦК ВКП(б) тракторні колони були реорганізовані в машинно-тракторні станції.

Машинно-тракторні станції створювалися перш за все в основних зернових районах країни. Так, з 102 перших МТС, організованих в 1929 р., 34 МТС були створені на Україні, 19 – на Північному Кавказі, 24 – на Середній і Нижній Волзі, по 8 – в Сибіру та Центрально-чорноземній області, 9 – на Уралі і в Казахстані. Створення МТС в основних зернових районах мало на меті швидке вирішення зернової проблеми на основі будівництва крупного механізованого соціалістичного господарства, що складало найважливіше народногосподарське завдання того періоду. Велику допомогу в розбудові МТС надали промислові підприємства Москви, Ленінграда, Харкова та інших міст, які виділили для них кваліфікованих механіків і керівні кадри. Всього до кінця першої п'ятирічки працювало 2446 МТС, які обслуговували 71,8 тисяч колгоспів з посівною площею 45,1 млн. га. Близько половини всіх колгоспних посівів до кінця 1-ої п'ятирічки обслуговувалася МТС, які були оснащені на той час могутнім парком тракторів, складних машин, ремонтними майстернями, кваліфікованими механізаторськими кадрами. МТС представляли вже велику силу в сільському господарстві.

З кожним подальшим роком господарська і політична роль МТС в розвитку колгоспного виробництва все більш зростала. До кінця 2-ої п'ятирічки в 1937 в країні налічувалося 5 818 МТС, багато оснащених новою технікою. За допомогою МТС напів сільське господарство до цього часу перетворилося на найбільш крупне і механізоване господарство в світі.

У передвоєнні роки 3-ої п'ятирічки держава продовжувала посилено оснащувати МТС новими тракторами і сільськогосподарськими машинами. У 1940 р. кількість МТС зросла до 7 069 одиниць. Порівняно з 1937 р. потужність тракторного парку зросла на 25%. Посівна площа колгоспів, обслуговуваних МТС, в 1940 р. складала 94% посівної площі всіх колгоспів. У 1940р. МТС виконали в колгоспах 75% оранок, більше 50% посіву і прибрали комбайнами близько 43% всій площі зернових культур.

Невід'ємною і найважливішою частиною всієї гігантської роботи партії і держави по організації машинно-тракторних станцій була підготовка механізаторських кадрів. У 1938 в МТС були вже близько 11,2 млн. механізаторів масових кваліфікацій, зокрема 870 тис. трактористів, 120 тис. бригадирів тракторних бригад, 225 тис. комбайнерів і помічників комбайнерів, 180 тис. водіїв (включаючи водіїв автоколон і колгоспів).

Величезне значення МТС для колгоспного виробництва з особливою силою проявились в роки Великої Вітчизняної війни.

Війна нанесла непоправні збитки технічній базі сільського господарства. На тимчасово окупованій території фашистськими загарбниками було зруйновано 2 890 МТС, розграбовано і знищено велику кількість сільськогосподарської техніки. За роки війни потужність тракторного парку МТС скоротилася на 29%, кількість комбайнів на 18%, плугів тракторних на 32%, культиваторів на 40%, сівалок тракторних на 34%, льонозбиральних машин на 49% і складних молотарок на 36%. Проте, не дивлячись на ці втрати, долаючи величезні труднощі військового часу, машинно-тракторні станції з честю виконали свій обов'язок перед Батьківщиною і надали колгоспам вирішальну допомогу у виконанні ними своїх завдань з постачання Радянської Армії і населення країни продовольством і промисловості – сировиною.

У післявоєнний період мережа МТС була швидко відновлена, а потім і значно розширена. Якщо в 1940 р. налічувалося 7 069 машинно-тракторних станцій, то в 1950 р. їх було разом із спеціалізованими станціями 8 418, а в 1951р. – 8 680 одиниць.

За наступний рік було створено 1 546 машинно-тракторних і інших спеціалізованих станцій, а загальна їх кількість досягла 8 939 одиниць.

Спеціалізовані машинно-тракторні станції були організовані державою для вирішення специфічних завдань сільського господарства. Машинно-тваринницькі станції (МТС) організовані для механізації трудомістких робіт в тваринництві. Ці станції виконували для колгоспів роботи по сінозбиранню, силосуванню кормів, обводненню пасовищ, електричній стрижці овець і ін. Для проведення цих робіт машинно-тваринницькі станції оснащуються необхідним набором машин і устаткування: самохідними і причіпними сінокосарками, граблями, волокушами, копицеукладачами, пресами-підбирачами, силосорізками, машинами для риття шахтних колодязів, агрегатами для електромеханічної стрижки овець і ін. У 1951 р. налічувалося 118 машинно-тваринницьких станцій.

Вся діяльність машинно-тракторних станцій в післявоєнний період була направлена на вирішення головної задачі в сільському господарстві – значному підвищенню врожайності всіх сільськогосподарських культур, швидкому збільшенню громадського поголів'я худоби при одночасному значному зростанні його продуктивності.

Високопродуктивна техніка МТС була могутнім засобом в боротьбі за високі і стійкі урожаї. Вона створила реальну базу для організації виробництва на наукових основах і тим самим відкрила колгоспам необмежені можливості для систематичного підвищення врожайності всіх сільськогосподарських культур, для безперервного зростання продуктивності землеробства. Озброєні через МТС новітньою машинною технікою, колгоспи дістали реальну можливість раціоналізувати технологію і організацію свого сусільного господарства на основі передової мічурінської біологічної науки. МТС допомагали колгоспам успішно вводити і освоювати польові і кормові сівозміни, застосовувати правильну систему обробки ґрунту (лушення стерні, оранка плугами з передплужниками і т. д.), використовувати досягнення науки і практики та ін.

Отже, головною причиною ефективності МТС було те, що вони були тією політичною і організуючою силою, навколо якої селяни об'єднувалися в колгоспи і переконувалися в перевагах крупного машинного сільського господарства. Саме через них здійснювався технічний прогрес в сільському господарстві і його переозброєння на базі нової техніки, підготовка кваліфікованих кадрів.